

نظام سیاسی در اسلام

نشست ۹۰: مبانی فلسفی اندیشه سیاسی امام خمینی (ره)

عنوان سخنرانی: مبانی فلسفی اندیشه سیاسی امام خمینی (ره)

سخنران: دکتر مسیح بروجردی مکان: سالن اندیشه زمان: ۹۷/۶/۶ ساعت ۱۰:۳۰ - ۱۲

نودمین جلسه از سلسله جلسات نظام سیاسی اسلام در پژوهشکده نظریه پردازی سیاسی و روابط بین الملل با سخنرانی حجت الاسلام والمسلمین مسیح بروجردی و حضور اساتید پژوهشکده در سالن اندیشه برگزار شد. مشروح سخنرانی به شرح ذیل می باشد:

مقدمه:

۱. مقصود از مبانی فلسفی، فلسفه سیاسی نیست؛ بلکه مقصود فلسفه اسلامی مثل مباحث وجودشناسی، خداشناسی و انسان شناسی است.
۲. علوم مختلفی در اندیشه سیاسی امام تأثیر دارد، مثل فلسفه دین، کلام اسلامی، فقه، تفسیر، فلسفه اخلاق و غیره که از میان آنها برای این جلسه، فلسفه اسلامی انتخاب شده است.
۳. دو بحث خیلی مهم از فلسفه در آراء و اندیشه سیاسی امام دخالت دارد: ۱- بحث توحید از خداشناسی ۲- بحث فطرت از انسان شناسی. برای این جلسه، بحث توحید را برگزیده ام و فرصت برای هر دو بحث وجود ندارد.

توحید:

۱. توحید دارای جنبه های مختلفی است: الف) توحید ذات ب) توحید صفات ج) توحید افعال د) توحید در عبادت
۲. توحید افعال (یا توحید افعالی) یعنی در سراسر جهان هستی تنها قادر مطلق خداوند است و دیگر موجودات قدرتشان مظهر قدرت حق بوده و بدون قدرت و اراده حق تعالی هیچ فعلی واقع نمی گردد. قدرت فقط نزد حق تعالی است و اگر همه موجودات دست به دست هم دهند، بدون اراده الهی و قدرتی که از جانب حق می یابند، نمی توانند هیچ کاری انجام دهند.
۳. توحید افعالی دارای مرتبه ای پایین تر از توحید ذات و توحید صفات است اما در زندگی عموم مردم بیش از همه موثر است.

نظام سیاسی در اسلام

نشست ۹۰: مبانی فلسفی اندیشه سیاسی امام خمینی (ره)

۴. توحید افعالی در اخلاق، آراء اجتماعی و آراء سیاسی حضرت امام نقش مهمی دارد.
۵. توحید افعالی مرکز منظومه فکری امام یا شالوده بنای فکری امام یا سرچشمه زلال اندیشه امام است.

آثار سیاسی توحید افعالی

- ۱- نه شرقی، نه غربی مستقیماً ترجمه سیاسی توحید افعالی است زیرا معنای آن چنین است که در شرق و غرب عالم ما از هیچ قدرتی هراس نداریم و بر هیچ قدرتی تکیه نمی‌کنیم و وابسته نیستیم و به هیچ قدرتی امید نداریم زیرا هیچ قدرتی غیر از خدای متعال وجود ندارد.
- ۲- نتیجه توحید افعالی با توجه به اینکه ترس را درمان می‌کند، آن است که ترس از حاکمان ستمگر، ترس از مرگ در راه خدا، ترس از تجهیزات ابرقدرت‌ها و غیره درمان می‌شود و این گونه ترس‌ها خودشان منشأ اطاعت و فرمانبرداری هستند.
- ۳- پس با توحید افعالی جایی برای اطاعت از غیرخدا باقی نمی‌ماند. به همین جهت، حاکمانی که فاقد توحید افعالی هستند، به استعمار قدرتهای بیگانه تن می‌دهند زیرا از تأثیر آنها بر جایگاه خود می‌ترسند.
- ۴- توحید افعالی مانع تکبر در حاکمان است زیرا متکبرین خود را برتر از دیگران می‌دانند و برای خود قدرتی برتر قائلند. در حالی که توحید افعالی حاکمان را به فروتنی میخواند و هیچ ارزشی را برای حاکم متکبر، در نظر عموم باقی نمی‌گذارد.
- ۵- توحید افعالی دروغ را نیز درمان می‌کند زیرا دروغ‌گویان به گمان آنکه مخاطبین آنها تأثیری در زندگی آنها دارند، دروغ می‌گویند. پس توحید افعالی راه را بر چاپلوسی برای حاکمان، شایعه‌سازی علیه دیگران و دیگر دروغها و اتهام‌زنی‌ها می‌بندد.
- ۶- توحید افعالی با ریاکاری نیز ناسازگار است. زیرا ریاکاران برای جلب نظر دیگران که آنها را مؤثر در زندگی خود می‌دانند دست به ریاکاری می‌زنند. موقعیت‌های ریاکاری در حوزه سیاست بسیار گسترده است. افراد برای حفظ جایگاه خود و به دست آوردن مقامات سیاسی به راحتی از این ابزار استفاده می‌کنند.

نظام سیاسی در اسلام

نشست ۹۰: مبانی فلسفی اندیشه سیاسی امام خمینی (ره)

۷- توحید افعالی باعث آرامش و طمأنینه می گردد زیرا همه نگرانی های ناشی از علل و اسباب دنیوی را حل میکند و همین طمأنینه باعث می شود عجزلانه تصمیم نگیرد و باعث صبر و استقامت در برابر مشکلات می شود.

۸- مواردی که ذکر شد یا نتیجه مستقیم توحید افعالی است یا با واسطه. همچنین همه این موارد یا مورد تصریح امام است یا به آن اشاره کرده اند که میان این مسائل سیاسی و توحید رابطه برقرار است.

توسعه توحید افعالی به نظام

۱. توحید افعالی یک نظریه فلسفی است و قاعدتاً پذیرفتن آن دارای نتایجی در آراء و رفتار سیاسی افراد دارد مثلاً تعیین کننده آرائی درباره حاکمان و رفتار آنها با مردم و رفتار مردم با آنها است.

۲. به نظر می رسد که حضرت امام (ره) پا را فراتر نهاده و می خواهند به ما تذکر دهند که یک نظام سیاسی در سیاستهای کلان، قوانین و اجرای آن می تواند به گونه ای باشد که بازتاب اعتقاد به توحید افعالی است؛ نه آنکه حاکمان چنان باشند یا مردم.

۳. من فقط یک نمونه از عبارت ایشان را می خوانم: "ما اگر توانستیم نظامی بر پایه های نه شرقی نه غربی واقعی، و اسلام پاک منزله از ریا، خدعه و فریب را معرفی نمائیم، انقلاب پیروز شده است." (صحیفه امام، ج ۲۱، ص ۱۴۳)

۴. به نظر می رسد ایشان میان موحد بودن حاکم و مردم با موحد بودن حکومت، فرق می گذارند، همان گونه احتمال دارد میان ریاکار بودن، دروغ گو بودن، فریبکار بودن، ظالم بودن حاکم و نظام حاکم نیز فرق باشد.

تذکر مهم: آنچه بیان شد نتیجه علم به توحید افعالی نیست بلکه نتیجه ایمان قلبی به آن است.